

Pregled aktualnih odluka Suda Europske unije za drugu polovicu 2019. godine

Pripremio: AIRE Centar

Sudska praksa Suda Europske unije^[45] (SEU) dostupna je putem zvanične stranice koja omogućava pretraživanje predmeta pred sva tri suda od 1997. godine nadalje.^[46] Sažetci novih presuda Europskog suda objavljuju se u Službenom listu EU (serija C), kao i na stranici samog Suda u rubrici [Press Releases](#).

U nastavku slijedi pregled šest odabranih odluka koje je SEU donio tijekom druge polovice 2019. godine.^[47] Sve presude su dostupne na hrvatskom jeziku na službenoj stranici SEU-a.^[48]

***

Presudom u predmetu *C-40/17 Fashion ID GmbH & Co. KG/Verbraucherzentrale NRW eV* SEU je utvrdio da se upravitelj internetske stranice s Facebook-ovom tipkom „Sviđa mi se” može smatrati suodgovornim s društvom Facebook za prikupljanje i prijenos tom društvu osobnih podataka posjetitelja svoje stranice. Nasuprot tomu, SEU smatra da upravitelj internetske stranice u načelu nije odgovoran za naknadnu obradu tih podataka koju provodi samo društvo Facebook.

Društvo Fashion ID, njemački poduzetnik koji se bavi internetskom prodajom modnih artikala, na svoju internetsku stranicu umetnulo je Facebook-ovu tipku „Sviđa mi se”. Čini se da je posljedica tog umetanja to da se posjećivanjem internetske stranice društva Fashion ID posjetitelji osobni podaci prenose društvu Facebook Ireland (Irska). Taj se prijenos odvija a da pritom navedeni posjetitelj toga nije svjestan i neovisno o tome je li on član društvene mreže Facebook i je li kliknuo na Facebook-ovu tipku „Sviđa mi se”. Verbraucherzentrale NRW, njemačka neprofitna udruga za zaštitu interesa potrošača, prigovara društvu Fashion ID da je društvu Facebook Ireland prenijelo osobne podatke posjetitelja svoje internetske stranice, s jedne strane, bez njihove privole i, s druge strane, povredom obveza obavješćivanja predviđenih odredbama koje se odnose na zaštitu osobnih podataka.

Oberlandesgericht Düsseldorf (Visoki zemaljski sud u Düsseldorfu, Njemačka), pred kojim se vodi postupak, tražio je od SEU da protumači nekoliko odredaba prijašnje Direktive o zaštiti podataka iz 1995.^[49] (koja se i dalje primjenjuje na ovaj predmet i koja je zamijenjena Općom uredbom o zaštiti podataka iz 2016.^[50], a koja se primjenjuje od 25. svibnja 2018.).

[45] Sud EU (*Court of Justice of the European Union*) obuhvaća: Sud (*Court of Justice*) – često se naziva i Europski sud (*European Court of Justice* – ECJ); Opći sud (*General Court*) – raniji naziv: Sud prvog stupnja (*Court of First Instance* – CFI), osnovan 1988. godine; Sud za službenike EU (*Civil Service Tribunal* – CCT), osnovan 2004. godine. Pojam „sudska praksa” odnosi se na sve odluke.

[46] Tekstovi starijih presuda dostupni su jedino putem popisa prema broju predmeta (*Numerical Access*) na http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

[47] Prethodni postupak omogućuje sudovima država članica da u okviru postupka koji se pred njima vodi upute Sudu pitanja o tumačenju prava Unije ili o valjanosti nekog akta Unije. Sud ne rješava spor pred nacionalnim sudom. Na nacionalnom je sudu da predmet riješi u skladu s odlukom Suda. Ta odluka jednako obvezuje i druge nacionalne sudove pred kojima bi se moglo postaviti slično pitanje.

[48] Za ovaj pregled su korišteni službeni prijevodi i saopćenja za javnost sa službene stranice SEU-a https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7052/en/.

[49] Direktiva 95/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 24. listopada 1995. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka (SL 1995., L 281, str. 31.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 7., str. 88.)

[50] Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka (SL 2016., L 119, str. 1. i ispravak SL 2018., L 127, str. 2.)

U svojoj presudi SEU je najprije pojasnio da se prijašnjoj Direktivi o zaštiti podataka ne protivi to da se udrugama za zaštitu interesa potrošača dodijeli aktivna procesna legitimacija za pokretanje postupka pred sudom protiv navodnog počinitelja povrede zaštite osobnih podataka. SEU ističe da se sada takva mogućnost izričito predviđa novom Općom uredom o zaštiti podataka.

SEU potom utvrđuje da se društvo Fashion ID ne može smatrati odgovornim za postupke obrade podataka koje društvo Facebook Ireland provodi nakon što su mu ti podaci preneseni. Naime, čini se da je *a priori* isključeno da društvo Fashion ID utvrđuje svrhu i načine tih postupaka.

Nasuprot tomu, društvo Fashion ID može se smatrati suodgovornim s društvom Facebook Ireland u odnosu na postupke prikupljanja i otkrivanja prijenosom tom društvu osobnih podataka o kojima je riječ, s obzirom na to da se (podložno provjerama koje mora provesti Oberlandesgericht Düsseldorf) može smatrati da društva Facebook Ireland i Fashion ID zajedno utvrđuju načine i svrhu tih postupaka^[51]. Čini se da društvo Fashion ID umetanjem Facebook-ove tipke „Sviđa mi se” na svoju internetsku stranicu, među ostalim, optimizira promidžbu svojih proizvoda tako da ih čini vidljivijima na društvenoj mreži Facebook kad posjetitelj njegove internetske stranice klikne na navedenu tipku. Društvo Fashion ID radi ostvarivanja te komercijalne prednosti umetanjem takve tipke na svoju internetsku stranicu, čini se, barem implicitno je pristalo na prikupljanje i otkrivanje prijenosom osobnih podataka posjetitelja svoje stranice. Stoga se čini da su ti postupci obrade izvršeni u gospodarskom interesu i društva Fashion ID i društva Facebook Ireland, za koje činjenica da može raspolagati tim podacima za osobne poslovne svrhe predstavlja protučinidbu za prednost danu društvu Fashion ID.

SEU je naglasio da upravitelj internetske stranice poput društva Fashion ID, kao (su)odgovoran u odnosu na određene postupke obrade podataka posjetitelja svoje stranice, poput prikupljanja podataka i njihova prijenosa društvu Facebook Ireland, treba u trenutku prikupljanja dati određene podatke tim posjetiteljima, primjerice, svoj identitet i svrhu obrade. SEU je još dao pojašnjenja u odnosu na dva od šest slučajeva zakonite obrade osobnih podataka koji su predviđeni Direktivom. Tako je SEU u odnosu na slučaj u kojem je korisnik dao svoju privolu odlučio da je upravitelj internetske stranice, poput društva Fashion ID, dužan prethodno prikupiti tu privolu (samo) za postupke za koje se smatra (su)odgovornim, odnosno za prikupljanje i prijenos podataka. U odnosu na slučaj u kojem je obrada podataka nužna za ostvarenje legitimnog interesa, SEU je odlučio da svaki od (su)odgovornih za obradu podataka, tj. upravitelj internetske stranice i pružatelj dodatka za društvenu mrežu, prikupljanjem i prijenosom osobnih podataka, mora težiti legitimnom interesu kako bi ti postupci u pogledu svakog od njih bili opravdani.

***

Presuda u predmetu *C-417/18 AW i dr./Lietuvos valstybė*, koju zastupaju Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba, Bendrasis pagalbos centras i Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija je ustanovila da poduzeća za telekomunikacije moraju tijelu koje zaprima hitne pozive na broj „112” besplatno prenijeti podatke, koji omogućuju utvrđivanje lokacije pozivatelja. SEU naglašava da države članice moraju osigurati provođenje te obveze čak i ako mobilni telefon nema SIM karticu.

AW i dr. članovi su obitelji osobe ES, 17-godišnje djevojke koja je bila žrtva kaznenog djela. Dana 21. rujna 2013. oko 6 sati ujutro u predgrađu Panevėžysa (Litva), ES je bila oteta, silovana i živa zapaljena u prtljažniku automobila. Našavši se zatvorenom u tom prtljažniku, te kako bi zatražila pomoć, desetak puta je s mobilnog telefona nazvala jedinstveni europski broj za hitne službe

[51] Kao podsjetnik, u presudi od 5. lipnja 2018., *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein (C-210/16; vidjeti također PM 81/18)* Sud je presudio da je upravitelj stranice obožavatelja koja se nalazi na Facebooku odgovoran za obradu podataka posjetitelja svoje stranice zajedno s Facebook-om.

112. Međutim, uređaji centra za primanje hitnih poziva nisu pokazivali broj mobilnog telefona s kojeg je upućen poziv, što je spriječilo utvrđivanje njezine lokacije. Nije bilo moguće utvrditi je li mobilni telefon koji je koristila ES imao SIM karticu ni zašto njezin broj nije bio vidljiv centru za primanje hitnih poziva.

AW i dr. podnijeli su pred Vilniaus apygardos administracinis teismas (Okružni upravni sud u Vilniusu, Litva) tužbu tražeći da Litva naknadi neimovinsku štetu koju je pretrpjela žrtva, ES, i oni sami. U prilog svojoj tužbi, oni navode da Litva nije pravilno osigurala praktičnu provedbu Direktive „o univerzalnoj usluzi”^[52], koja predviđa da države članice osiguraju da telekomunikacijska poduzeća pružaju besplatnu uslugu utvrđivanja lokacije pozivatelja tijelu koje prihvaća pozive na hitni broj 112, čim poziv dospije do navedenog tijela^[53]. To pravilo primjenjuje se na sve pozive upućene na jedinstveni europski pozivni broj za hitne slučajeve 112.

Taj propust rezultirao je nemogućnošću prenošenja podataka o lokaciji ES policijskim službama na terenu, što ih je spriječilo u tome da joj pristignu u pomoć. Vilniaus apygardos administracinis teismas je postavio pitanje SEU određuje li Direktiva „o univerzalnoj usluzi” državama članicama obvezu da osiguraju takvu uslugu čak i ako je poziv upućen s prijenosnog telefona koji nema SIM karticu, te raspolažu li države članice marginom prosudbe prilikom definiranja kriterija za preciznost i pouzdanost podataka o lokaciji pozivatelja na broj 112 koji im omogućuju da ih ograniče na utvrđivanje bazne stanice preko koje je prenesen poziv.

SEU je podsjetio da iz teksta Direktive „o univerzalnoj usluzi” proizlazi da se na sve pozive „na jedinstveni europski pozivni broj za hitne slučajeve” odnosi obveza pružanja podataka o lokaciji pozivatelja. Nadalje, SEU je već presudio da je Direktiva „o univerzalnoj usluzi”, u svojoj izvornoj verziji, nametala državama članicama, u mjeri u kojoj je to tehnički izvedivo, obvezu osiguranja rezultata, koja se ne ograničava na uspostavljanje odgovarajućeg regulatornog okvira, već zahtijeva da podaci o lokaciji svih pozivatelja na broj 112 budu stvarno preneseni hitnim službama. Posljedično tomu, pozivi na broj 112 upućeni s mobilnog telefona koji nema SIM karticu ne mogu biti isključeni iz područja primjene Direktive „o univerzalnoj usluzi”.

Posljedično tomu, SEU je presudio da Direktiva „o univerzalnoj usluzi” nalaže državama članicama, u mjeri u kojoj je to tehnički izvedivo, da osiguraju predmetna poduzeća tijelu koje prihvaća pozive za hitne slučajeve na broj 112, pružaju besplatnu uslugu utvrđivanja lokacije pozivatelja čim poziv dospije do navedenog tijela, uključujući kad je poziv upućen s prijenosnog telefona koji nema SIM karticu.

SEU je potom utvrdio da iako države članice imaju određenu marginu prosudbe prilikom definiranja kriterija za preciznost i pouzdanost podataka o utvrđivanju lokacije pozivatelja na broj 112, ti kriteriji moraju u svakom slučaju osigurati, u mjeri u kojoj je to tehnički izvedivo, utvrđivanje lokacije tog pozivatelja na dovoljno pouzdan i precizan način kako bi se hitnim službama omogućilo da mu stvarno pristignu u pomoć. Margina prosudbe kojom raspolažu države članice prilikom definiranja tih kriterija ograničena je dakle potrebom osiguranja korisnosti prenesenih podataka kako bi se omogućilo učinkovito utvrđivanje lokacije pozivatelja i stoga intervencija hitnih službi. Budući da takva ocjena ima osobito tehničku narav, te je u uskoj svezi s posebnostima litavske mobilne telekomunikacijske mreže, na sudu koji je uputio zahtjev je da je izvrši.

[52] Direktiva 2002/22/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika u vezi s elektroničkim komunikacijskim mrežama i uslugama (SL 2002., L 108, str. 51.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 50., str. 3.), kako je izmijenjena Direktivom 2009/136/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. (SL 2009., L 337, str. 11.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 52., str. 224. te ispravci SL 2017., L 162., str. 56. i SL 2018., L 74, str. 11.)

[53] Članak 26 stavak 5.

Naposljetku, SEU je naveo da se među uvjetima koji moraju biti ispunjeni kako bi se uspostavila odgovornost države članice za štetu nanесenu pojedincima povredama prava Unije koje joj se mogu pripisati nalazi uvjet postojanja izravne uzročne veze između povrede tog prava i štete koju su pretrpjeli ti pojedinci. Međutim, pretpostavke za naknadu štete propisane nacionalnim pravom ne smiju biti nepovoljnije od onih koje se odnose na slične zahtjeve u nacionalnom pravu. Posljedično tomu, kad se u skladu s unutarnjim pravom države članice neizravna uzročna veza između povrede koju su počinila nacionalna tijela i štete koju je pretrpio pojedinac smatra dovoljnom za uspostavljanje odgovornosti države, takva neizravna uzročna veza između povrede prava Unije pripisive toj državi članici i štete koju je pretrpio pojedinac mora se također smatrati dovoljnom, u svrhu uspostavljanja odgovornosti navedene države članice za tu povredu prava Unije.

***

Presuda u predmetu *C-136/17 GC i dr./Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)* se bavi pitanjem zabrane obrade određenih kategorija osjetljivih osobnih podataka, koja se primjenjuje i na operatore pretraživača. SEU je utvrdio da u okviru zahtjeva za uklanjanje poveznica treba odvagnuti temeljna prava podnositelja zahtjeva s temeljnim pravima internetskih korisnika koji bi mogli biti zainteresirani za te informacije.

Osobe GC, MM, AF, BH i ED osporavale su pred Conseilom d'État (Državno vijeće, Francuska) četiri odluke Commission nationale de l'informatique et des libertés (Državna komisija za informatičke tehnologije i slobode, Francuska) (CNIL) u kojima je to tijelo odbilo naložiti društvu Google Inc. uklanjanje različitih poveznica s popisa rezultata koji se prikazuje nakon pretrage po njihovim osobnim imenima. Te poveznice vode prema internetskim stranicama koje su objavile treće osobe i koje sadržavaju, među ostalim, satiričnu fotomontažu jedne političarke stavljenu na internet pod pseudonimom, te članke u kojima se spominju svojstvo osobe odgovorne za odnose s javnošću Scijentološke crkve, rješenje o provođenju istrage protiv političara i osuda jedne od navedenih osoba zbog spolnog zlostavljanja maloljetnika.

Conseil d'État (Državno vijeće) postavio je SEU više pitanja o tumačenju odredbi prava Unije o zaštiti osobnih podataka^[54]. On želi, među ostalim, znati primjenjuje li se zabrana obrade određenih posebnih kategorija podataka (poput onih o političkom mišljenju, vjerskim ili filozofskim uvjerenjima te u vezi sa spolnim životom osobe) i na operatora pretraživača, s obzirom na njegove posebne odgovornosti, nadležnosti i mogućnosti.

SEU u svojoj presudi podsjeća na to da – u mjeri u kojoj aktivnost pretraživača može, u odnosu na aktivnost urednika mrežnih stranica, znatno i dodatno utjecati na temeljna prava na privatnost i na zaštitu osobnih podataka – operator tog pretraživača, kao osoba koja određuje svrhe i načine te aktivnosti, mora u okviru svojih odgovornosti, nadležnosti i mogućnosti osigurati da ta aktivnost zadovoljava uvjete utvrđene u pravu Unije, kako bi njime predviđena jamstva mogla razviti svoj puni učinak i kako bi se ostvarila učinkovita i potpuna zaštita korisnika, osobito njihova prava na privatnost.

SEU potom naglašava da je zabranjena obrada osobnih podataka kojom se otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja, članstvo u sindikatu i obrada podataka u vezi sa zdravljem ili spolnim životom, uz određene iznimke i odstupanja. K tome, osim u slučaju posebnog odstupanja, obrada podataka koji se odnose na kaznena djela, kaznene osude ili

[54] Direktiva 95/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 24. listopada 1995. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka (SL 1995., L 281, str. 31.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 7, str. 88.)

sigurnosne mjere može se provesti jedino pod nadzorom službenog tijela, pod čijom je isključivom kontrolom i vođenje potpune evidencije kaznenih osuda. SEU ocjenjuje da se navedene zabrane i ograničenja, uz iznimke predviđene pravom Unije, primjenjuju na sve voditelje spomenutih obrada podataka. Međutim, on naglašava da operator pretraživača nije odgovoran za to što se osobni podaci navedeni u spomenutim odredbama nalaze na mrežnoj stranici koju je objavila treća osoba, nego samo za postavljanje poveznice prema toj stranici i osobito za prikazivanje te poveznice na popisu rezultata koji dobivaju internetski korisnici nakon pretrage. Zabrana i ograničenja primjenjuju se na operatora pretraživača zbog tog postavljanja te stoga provjerom koju valja provesti na temelju korisnikovog zahtjeva i pod nadzorom nadležnih nacionalnih tijela.

SEU je utvrdio da, iako korisnikova prava općenito prevagaju nad slobodom informiranja internetskih korisnika, ta se ravnoteža u posebnim slučajevima ipak može narušiti, ovisno o naravi informacije o kojoj je riječ, o njezinoj osjetljivosti u odnosu na korisnikov privatni život kao i o javnom interesu za tu informaciju, koji se može razlikovati osobito s obzirom na ulogu te osobe u javnom životu. Sud stoga zaključuje da operator pretraživača, prilikom odlučivanja o zahtjevu za uklanjanje poveznice prema mrežnoj stranici na kojoj su objavljeni osjetljivi podaci, mora provjeriti – na temelju svih relevantnih elemenata predmetnog slučaja te vodeći računa o težini miješanja korisnika kao i temeljna prava na privatnost i na zaštitu osobnih podataka – je li uključivanje te poveznice u popis rezultata prikazan nakon pretrage po osobnom imenu te osobe strogo nužno za zaštitu slobode informiranja internetskih korisnika koji bi mogli biti zainteresirani da posredstvom navedene pretrage pristupe toj mrežnoj stranici. Usto, u slučaju da se obrada odnosi na podatke za koje je očito da ih je objavio korisnik, operator pretraživača može odbiti zahtjev za uklanjanje poveznice pod uvjetom da ta obrada zadovoljava sve ostale uvjete zakonitosti i da joj se korisnik ne može usprotiviti zbog jakih i zakonitih razloga koji se tiču njegove posebne situacije. Kada je, naposljetku, riječ o mrežnim stranicama koje sadržavaju informacije o pravosudnom postupku u kaznenim stvarima vođenom protiv korisnika koje se tiču ranije faze tog postupka i više ne odgovaraju trenutačnoj situaciji, na operatoru pretraživača je da procijeni ima li ta osoba pravo na to da se informacije o kojima je riječ u trenutačnom stanju više ne povezuju s njezinim osobnim imenom na popisu rezultata prikazanom nakon pretrage po tom imenu. U tu svrhu, operator pretraživača mora uzeti u obzir sve okolnosti predmetnog slučaja, poput osobito naravi i težine kaznenog djela o kojem je riječ, odvijanja i ishoda navedenog postupka, proteka vremena, uloge te osobe u javnom životu i njezina ponašanja u prošlosti, interesa javnosti u trenutku donošenja zahtjeva, sadržaja i oblika objave kao i njezinih posljedica na navedenu osobu. Operator pretraživača tako je dužan prihvatiti zahtjev za uklanjanje poveznice prema mrežnim stranicama na kojima se nalaze informacije o pravosudnom postupku koji se vodio protiv određene fizičke osobe i, ako je primjenjivo, informacije o osudi izrečenoj u tom postupku, kad se one odnose na raniju fazu pravosudnog postupka o kojem je riječ i više ne odgovaraju trenutačnoj situaciji, ako se utvrdi da, s obzirom na sve okolnosti predmetnog slučaja, korisnikova temeljna prava prevagaju nad pravima internetskih korisnika koji bi mogli biti zainteresirani.

SEU k tome pojašnjava da, čak i ako operator pretraživača utvrdi da korisnik nema pravo na uklanjanje takvih poveznica, zato što se uključivanje poveznice o kojoj je riječ pokazuje strogo nužnim za usklađivanje korisničkog prava na privatnost i na zaštitu osobnih podataka sa slobodom informiranja internetskih korisnika koji bi mogli biti zainteresirani, on je u svakom slučaju dužan, najkasnije povodom zahtjeva za uklanjanje poveznice, urediti popis rezultata na takav način da opća slika koju taj popis pruža internetskom korisniku odražava trenutačnu pravosudnu situaciju, što osobito zahtijeva da se poveznice prema mrežnim stranicama koje sadržavaju informacije o toj temi nađu na vrhu spomenutog popisa.

***

U predmetu C-233/18 *Haqbin/Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers* SEU je ispitivao predmet podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu krivog za teško kršenje pravila u centru za smještaj u koji je primljen ili za opasno nasilno ponašanje, te ustanovio da se on ne može sankcionirati ukidanjem materijalnih uvjeta prihvata koji se odnose na smještaj, prehranu ili odjeću.

U presudi *Haqbin* (C-233/18) donesenoj 12. studenoga 2019. Veliko vijeće SEU-a prvi put se izjasnilo o opsegu prava dodijeljenog državama članicama člankom 20 stavkom 4 Direktive 2013/33^[55] za određivanje primjenjivih sankcija kada je podnositelj zahtjeva za međunarodnu zaštitu kriv za teško kršenje pravila u centru za smještaj u koji je primljen ili za opasno nasilno ponašanje. SEU je utvrdio da ta odredba, s obzirom na članak 1 Povelje Europske unije o temeljnim pravima, ne dopušta državama članicama da u tim slučajevima izreknu sankciju koja se sastoji od ukidanja podnositelju zahtjeva, makar i privremeno, materijalnih uvjeta prihvata koji se odnose na smještaj, prehranu ili odjeću.

Z. Zubair Haqbin afganistanski je državljanin koji je stigao u Belgiju kao maloljetnik bez pratnje. Nakon što je podnio zahtjev za međunarodnu zaštitu primljen je u prihvatni centar. U tom centru sudjelovao je u tučnjavama između korisnika centra različitog etničkog podrijetla. Nakon tih događaja direktor prihvatnog centra odlučio ga je isključiti iz prava na materijalnu pomoć u prihvatnom objektu na petnaest dana. Tijekom tog razdoblja isključenja Z. Haqbin je, prema svojim izjavama, provodio noći u jednom parku u Bruxellesu i kod prijatelja. U tim okolnostima, sud koji je uputio zahtjev i kojem je Z. Haqbin podnio žalbu protiv prvostupanjske odluke kojom je odbijena njegova tužba protiv odluke o isključenju uputio je pitanje SEU o mogućnosti belgijskih tijela da ukinu ili ograniče materijalne uvjete prihvata podnositelju zahtjeva za međunarodnu zaštitu u situaciji Z. Haqbina. Osim toga, s obzirom na poseban položaj potonjeg, postavlja se pitanje pod kojim se uvjetima takva sankcija može izreći maloljetniku bez pratnje.

SEU je najprije pojasnio da sankcije iz članka 20 stavka 4 Direktive 2013/33 u načelu mogu utjecati na materijalne uvjete prihvata. Međutim, u skladu s člankom 20 stavkom 5 iste Direktive, takve sankcije moraju biti objektivne, nepristrane, obrazložene i razmjerne posebnom položaju podnositelja zahtjeva te u svim okolnostima moraju osigurati dostojanstven životni standard. Doista, makar i privremeno ukidanje svih materijalnih uvjeta prihvata ili materijalnih uvjeta prihvata koji se odnose na smještaj, prehranu ili odjeću bilo bi nespojivo s obvezom osiguranja dostojanstvenog životnog standarda podnositelju zahtjeva. Naime, takva sankcija lišila bi ga mogućnosti zadovoljenja najosnovnijih potreba. Osim toga, njome bi se povrijedio zahtjev proporcionalnosti. SEU dodaje da države članice imaju obvezu da trajno i bez prekida osiguraju dostojanstveni životni standard i da tijela nadležna za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu moraju osigurati, na uređen način i u okviru vlastite odgovornosti, pristup uvjetima prihvata koji mogu osigurati taj životni standard. Ona se, dakle, ne mogu zadovoljiti time, kao što to smatraju belgijska nadležna tijela, da podnositelju zahtjeva samo daju popis privatnih centara za beskućnike koji ga mogu prihvatiti.

Kad je riječ o sankciji koja se sastoji od ograničavanja materijalnih uvjeta prihvata, poput ukidanja ili ograničenja naknade za svakodnevne troškove, SEU je pojasnio da je na nadležnim tijelima da u svim okolnostima osiguraju da takva sankcija, s obzirom na poseban položaj podnositelja zahtjeva kao i na sve okolnosti slučaja, bude u skladu s načelom proporcionalnosti i da ne ugrožava dostojanstvo podnositelja zahtjeva. U tom pogledu on podsjeća da države članice mogu, u slučajevima

[55] Direktiva 2013/33/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o utvrđivanju standarda za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu (SL 2013., L 180, str. 96.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 15., str. 137).

iz članka 20 stavka 4 Direktive 2013/33, predvidjeti druge sankcije osim onih koje se odnose na materijalne uvjete prihvata, poput zadržavanja podnositelja zahtjeva u odvojenom dijelu centra za smještaj ili njegov premještaj u drugi centar za smještaj. Osim toga, nadležna tijela mogu odlučiti zadržati podnositelja zahtjeva u skladu s uvjetima navedenima u toj Direktivi. Kada je podnositelj zahtjeva maloljetnik bez pratnje, i stoga ranjiva osoba u smislu Direktive 2013/33, nacionalna tijela moraju prilikom donošenja sankcija na temelju njezina članka 20 stavka 4 u većoj mjeri uzeti u obzir poseban položaj maloljetnika, kao i načelo proporcionalnosti. Te sankcije moraju, s obzirom na, među ostalim, članak 24 Povelje o temeljnim pravima, biti donesene osobito uzimajući u obzir najbolji interes djeteta. Osim toga, Direktiva 2013/33 ne sprečava tijela da odluče povjeriti maloljetnika nadležnim službama ili pravosudnim tijelima zaduženima za zaštitu djece.

***

Presuda u spojenim predmetima *C-708/17 EVN Bulgaria Toplofikacija/Nikolina Stefanova Dimitrova* i *C-725/17 Toplofikacija Sofia/Mitko Simeonov Dimitrov* utvrđuje da se pravu Unije ne protivi nacionalni propis kojim se predviđa da je svaki vlasnik stana u zgradi u suvlasništvu dužan doprinostiti troškovima grijanja zajedničkih dijelova zgrade.

SEU je u presudi EVN Bulgaria Toplofikacija (C-708/17 i C-725/17) od 5. prosinca 2019. razmotrio usklađenost nacionalnog propisa u području isporuke toplinske energije s pravom Unije te je presudio da se Direktivi 2011/83 o pravima potrošača^[56] i Direktivi 2005/29 o nepoštenoj poslovnoj praksi^[57] ne protivi nacionalni propis kojim se predviđa da su vlasnici stanova u zgradi u suvlasništvu priključenoj na mrežu područnog grijanja dužni doprinostiti troškovima potrošnje toplinske energije zajedničkih dijelova i unutarnjih instalacija zgrade, iako pojedinačno nisu zatražili isporuku grijanja i ne koriste ga u svojem stanu. Također, SEU je u pogledu tog istog propisa presudio da se direktivama 2006/32^[58] i 2012/27^[59] o energetske učinkovitosti ne protivi to da se računi koji se odnose na tu potrošnju svakom vlasniku stana u zgradi u suvlasništvu ispostavljaju razmjerno grijanom obujmu njegova stana. Sporovi u glavnim postupcima nastali su u okviru dviju tužbi radi plaćanja računa upućenih vlasnicima stanova u zgradama u suvlasništvu koji se odnose na potrošnju toplinske energije unutarnjih instalacija i zajedničkih dijelova tih zgrada s obzirom na to da su predmetni vlasnici odbili podmiriti te račune.

Naime, potonji smatraju da, iako se njihove zgrade opskrbljuju preko mreže područnog grijanja na temelju ugovora o isporuci sklopljenog između suvlasničke zajednice i opskrbljivača toplinskom energijom, oni ipak nisu pojedinačno pristali na područno grijanje i ne koriste ga u vlastitom stanu.

[56] Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL 2011., L 304, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260.), čl. 27.

[57] Direktiva 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća („Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi”) (SL 2005., L 149, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku poglavlje 15., svezak 8., str. 101. i ispravak SL 2016., L 332, str. 25.), čl. 5 st. 1 i 5.

[58] Direktiva 2006/32/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2006. o energetske učinkovitosti u krajnjoj potrošnji i energetske uslugama te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 93/76/EEZ (SL 2006., L 114, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 12., svezak 3., str. 61.), čl. 13 st. 2.

[59] Direktiva 2012/27/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o energetske učinkovitosti, izmjeni direktiva 2009/125/EZ i 2010/30/EU i stavljanju izvan snage direktiva 2004/8/EZ i 2006/32/EZ (SL 2012., L 315, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 12., svezak 4., str. 202.), čl. 10 st. 1.

SEU je najprije razmotrio tumačenje pojma „potrošač” u smislu Direktive 2011/83^[60] te je zaključio da su tim pojmom, u svojstvu kupaca toplinske energije, obuhvaćeni vlasnici i nositelji stvarnog prava koje se odnosi na korištenje stana u zgradi u suvlasništvu priključenoj na mrežu područnog grijanja kada se radi o fizičkim osobama koje nisu uključene u trgovačke ili profesionalne djelatnosti. SEU je stoga zaključio da ugovori o isporuci područnog grijanja o kojima je riječ u glavnom postupku spadaju u kategoriju ugovora sklopljenih između trgovaca i potrošača u smislu članka 3 stavka 1 Direktive 2011/83.

Nadalje, SEU je pojasnio pojam „isporuke nenaručene robe” u smislu članka 27 Direktive 2011/83, navevši da opskrba unutarnjih instalacija toplinskom energijom i, posljedično, zajedničkih dijelova zgrade u suvlasništvu koja je izvršena nakon odluke o priključivanju zgrade na mrežu područnog grijanja koju je donijela suvlasnička zajednica u skladu s nacionalnim pravom ne predstavlja isporuku nenaručenog područnog grijanja.

SEU je zauzeo stajalište o metodi obračuna potrošnje toplinske energije u zgradama u suvlasništvu. Tako je istaknuo da u skladu s Direktivom 2006/32^[61] države članice osiguravaju da krajnji kupci u područjima, među ostalim, električne energije i područnog grijanja dobiju pojedinačna brojila kojima se precizno mjeri njihova stvarna potrošnja, ako je to tehnički moguće. Prema mišljenju SEU-a teško je zamisliti da se račun koji se odnose na grijanje u zgradama u suvlasništvu, osobito što se tiče unutarnjih instalacija i zajedničkih dijelova zgrade, mogu u potpunosti individualizirati s obzirom na to da stanovi u takvoj zgradi nisu toplinski neovisni jedan o drugom jer se toplina izmjenjuje između grijanih prostora, manje grijanih prostora ili prostora koji se ne griju. U tim okolnostima SEU je zaključio da se, uzimajući u obzir širok manevarski prostor koji države članice imaju u pogledu metode izračuna potrošnje toplinske energije u zgradama u suvlasništvu, direktivama 2006/32 i 2012/27 ne protivi to da se izračun topline koju otpuštaju unutarnje instalacije takve zgrade provodi razmjerno grijanom obujmu svakog stana.

***

Presuda u predmetu *C-435/18 Otis i dr./Land Oberösterreich i dr.* utvrđuje da osobe koje ne djeluju kao ponuditelj ili kupac na tržištu zahvaćenom zabranjenim sporazumom mogu zahtijevati naknadu štete nastale tim zabranjenim sporazumom.

Ovom presudom SEU je dao važna pojašnjenja o odnosu odredbe prava Unije i odredaba nacionalnog prava kojima se uređuju tužbe za naknadu štete nastale zabranjenim sporazumom time što je presudio da članak 101 Ugovora o funkcioniranju Europske unije (dalje u tekstu: UFEU) treba tumačiti na način da javno tijelo koje je dodijelilo poticajne zajmove kupcima karteliziranih proizvoda može zahtijevati naknadu štete nastale zabranjenim sporazumom.

Predmet se vodi pred Oberster Gerichtshofom (Vrhovni sud, Austrija) povodom tužbe za naknadu štete koju je podnio, među ostalim, Land Oberösterreich (u daljnjem tekstu: tužitelj) protiv pet društava aktivnih na tržištu instalacije i održavanja dizala i pokretnih stepenica, čije je sudjelovanje u protutržišnom ponašanju u okviru zabranjenog sporazuma prethodno utvrđeno. Tužitelju nije nastala šteta kao kupcu proizvoda zahvaćenih zabranjenim sporazumom. Nasuprot tomu, zbog porasta građevinskih troškova prouzročenog zabranjenim sporazumom, on je dodijelio poticaje u obliku poticajnih zajmova namijenjenih financiranju građevinskih projekata na koje je zabranjeni sporazum utjecao u iznosu višem od iznosa bez tog zabranjenog sporazuma, čime je tužitelj lišen mogućnosti

[60] Čl. 2 st. 1 Direktive 2011/83

[61] Čl. 13 st. 2 Direktive 2006/32

da tu razliku koristi u druge, isplativije svrhe. Međutim, prema mišljenju Oberster Gerichtshofa, načela kojima se u nacionalnom pravu uređuje naknada isključivo imovinskih šteta ograničava naknadu samo na štete čiji se nastanak nastojao spriječiti prekršenom normom, a čime bi se moglo isključiti naknadu štete koja je nastala osobama koje na tržištu zahvaćenom zabranjenim sporazumom ne djeluju ni kao ponuditelj ni kao kupac.

SEU, kojemu je Oberster Gerichtshof postavio pitanje o usklađenosti takvog ograničenja s člankom 101 UFEU-a, najprije je podsjetio na to da članak 101 stavak 1 UFEU-a proizvodi izravne učinke u odnosima između pojedinaca i osobito dodjeljuje svakoj osobi kojoj je nastala šteta prouzročena ugovorom ili ponašanjem koje može ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje pravo da za to zahtijeva naknadu štete ako postoji uzročna veza između štete i povrede pravila tržišnog natjecanja. Usto, SEU je također naveo da nacionalna pravila o načinima korištenja tog prava na naknadu štete ne smiju ugroziti učinkovitu primjenu članka 101 UFEU-a.

SEU je smatrao da bi učinkovita zaštita od štetnih posljedica povrede pravila tržišnog natjecanja Unije bila ozbiljno narušena ako bi pravo na naknadu šteta nastalih zabranjenim sporazumom bilo unaprijed ograničeno na ponuditelje i kupce na tržištu zahvaćenom zabranjenim sporazumom. Međutim, u glavnom predmetu, ograničenje propisano nacionalnim pravom u pogledu štete koja se može naknaditi imala je za učinak upravo to da se isključi naknada štete koju tužitelj ističe zbog toga što on nema svojstvo ponuditelja ili kupca na tržištu zahvaćenom zabranjenim sporazumom. Naime, kako se ne bi dogodilo da sudionici u zabranjenom sporazumu ne budu dužni naknaditi svu štetu koju su mogli prouzročiti, nije nužno da šteta koja je nastala dotičnoj osobi ima posebnu vezu sa zadanim zaštitnim ciljem članka 101 UFEU-a.

Prema mišljenju SEU, članak 101 UFEU-a stoga znači da svatko tko ne djeluje kao ponuditelj ili kao kupac na tržištu zahvaćenom zabranjenim sporazumom, ali je dodijelio poticaje u obliku poticajnih zajmova kupcima proizvoda koji se nude na tom tržištu, može zahtijevati naknadu štete koja mu je nastala zbog toga što, s obzirom na to da je iznos tih poticaja bio viši nego što bi bio bez navedenog zabranjenog sporazuma, nije mogao koristiti tu razliku u druge, isplativije svrhe. Naposljetku, SEU je pojasnio da je na nacionalnom sudu da odredi je li tužitelj mogao izvršiti isplativija ulaganja i je li dokazao postojanje uzročne veze između te štete i zabranjenog sporazuma o kojem je riječ.